

Πέτρα Χίλκεμα, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Αρχής Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (ΕΙΟΡΑ)

Μονόδρομος οι συμπληρωματικές συντάξεις

Η λύση για το δημογραφικό δεν είναι η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης – «Κλειδί» τα επαγγελματικά ταμεία

Του **ΒΑΣΙΛΗ ΚΩΣΤΟΥΛΑ**

Η νέα δημογραφική πραγματικότητα εγείρει ζήτημα βιωσιμότητας των κρατικών συνταξιοδοτικών συστημάτων της Ευρώπης, γεγονός που αναβαθμίζει τη σημασία της διαφοροποίησης των πηγών, με έμφαση στις επικουρικές συντάξεις, που θα συμπληρώνουν το εισόδημα των δικαιούχων. Την εκτίμηση αυτή εκφράζει στην «Κ» η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Αρχής Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (ΕΙΟΡΑ) με έδρα τη Φρανκφούρτη, Πέτρα Χίλκεμα. Η Ολλανδή οικονομολόγος επισημαίνει ότι η Ελλάδα δαπανά το 11%-12% του ΑΕΠ της σε συντάξεις γήρατος, γεγονός που την κατατάσσει στην 3η θέση της Ε.Ε. Σημειώνει πάντως ότι εξηγείται από το δημογραφικό της. Εξάλλου, οι Έλληνες συνταξιούχοι έχουν από τα υψηλότερα ποσοστά αναπλήρωσης στην Ευρώπη, καθώς λαμβάνουν το 84% του εισοδήματος πριν από τη σύνταξη, έναντι 60% στην Ε.Ε. Ωστόσο, η αγοραστική τους δύναμη βρίσκεται στη μέση της ευρωπαϊκής κατάταξης.

– Η δημογραφική κρίση στην Ευρώπη γεννάει εύλογα ερωτήματα για τη βιωσιμότητα των κρατικών συντάξεων. Ποιες είναι οι προβλεπόμενες για το κοντινό μέλλον;

– Η Ευρώπη βρίσκεται πράγματι εν μέσω μιας βαθιάς δημογραφικής μετατόπισης. Αυτό ασκεί πραγματική πίεση στα συνταξιοδοτικά συστήματα. Να σας δώσω μια αίσθηση κλίματος: στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ο μέσος Ευρωπαίος ήταν περίπου 34 ετών. Εκτοτε, οι μισοί άνθρωποι που ζουν στην Ευρώπη είναι πλέον άνω των 45 ετών. Πριν από 30 χρόνια είχαμε πέντε άτομα σε ηλικία εργασίας για κάθε συνταξιούχο. Σήμερα έχουμε τρία. Μέχρι τα μέσα του αιώνα θα υπάρχουν κατά μέσον όρο λιγότερα από δύο. Στην Ελλάδα, οι προβλέψεις δείχνουν λιγότερους από 1,5 εργαζομένους για κάθε συνταξιούχο.

Αυτή η εξέλιξη έχει σημαντικές επιπτώσεις για τις χώρες με τα λεγόμενα συστήματα pay-as-you-go, τα οποία είναι ευρέως διαδεδομένα σε όλη την ήπειρο. Σε αυτά τα συστήματα οι συντάξεις χρηματοδοτούνται από τις εισφορές των ενεργών εργαζομένων σε κυλιόμενη βάση. Όταν η ισορροπία εργαζομένων και συνταξιού-

“

Τα μαθηματικά του κοινωνικού συμβολαίου δεν βγαίνουν. Μέχρι τα μέσα του αιώνα οι προβλέψεις δείχνουν λιγότερους από 1,5 εργαζομένους για κάθε συνταξιούχο στην Ελλάδα.

Χρειάζομαστε μια ισχυρή προσέγγιση τριών πυλώνων: κρατικές, επαγγελματικές και ατομικές συντάξεις.

χων αλλάζει τόσο δραματικά, το σύστημα αγωνίζεται να παραμείνει βιώσιμο. Με απλά λόγια, δεν βγαίνουν πλέον τα μαθηματικά του κοινωνικού συμβολαίου.

Η διόρθωση αυτής της ανισορροπίας δεν είναι εύκολη. Οι προφανείς «λύσεις» συνοδεύονται από συμβιβασμούς. Η μείωση των συνταξιοδοτικών παροχών ενέχει τον κίνδυνο να ωθήσει περισσότερους ανθρώπους στη φτώχεια των ηλικιωμένων. Η αύξηση των εισφορών επιβαρύνει τους εργαζομένους, οι οποίοι ήδη αμφισβητούν εάν το σύστημα θα είναι εκεί για εκείνους όταν συνταξιοδοτηθούν. Γι' αυτόν τον λόγο χρειάζονται εμπεριστατωμένες μεταρρυθμίσεις και, το σημαντικότερο, μια αλλαγή στον τρόπο που σκεφτόμαστε την αποταμίευση για τη συνταξιοδότηση.

– Ποιες είναι δηλαδή οι κατευθύνσεις που θα πρέπει να ακολουθήσουν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις για τη θωράκιση των συντάξεων τα επόμενα χρόνια;

– Το κοινωνικό σύστημα κάθε

Οδεύουμε πραγματικά προς έναν κόσμο όπου οι 80χρονοι πρέπει να συνεχίσουν να εργάζονται; Δεν είμαι πεπεισμένη, λέει η Ολλανδή οικονομολόγος Πέτρα Χίλκεμα. Το μεγαλύτερο προσδόκιο ζωής, τόνιζει, δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι παραμένουν ικανοί για εργασία επ' αόριστον.

χώρας είναι μοναδικό με τον δικό του τρόπο. Ένα πράγμα είναι σαφές: οι χώρες που έχουν διαφοροποιήσει τις πηγές χρηματοδότησής τους μέσω των επικουρικών συντάξεων αντιμετωπίζουν τη μελλοντική συνταξιοδοτική κρίση από μια ισχυρότερη θέση, καθώς τις καθιστούν πιο ανθεκτικές όταν οι πιέσεις αυξάνονται. Η πρόκληση δεν βαρύνει μόνο τις κυβερνήσεις. Ναι, το κράτος μπορεί να βοηθήσει, μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων ή κινήτρων για έγκαιρη αποταμίευση. Αλλά στο τέλος της ημέρας οι άνθρωποι θα πρέπει επίσης να διαφοροποιήσουν τις δικές τους πηγές συνταξιοδοτικού εισοδήματος.

Καθώς οι κυβερνήσεις φτάνουν στα όρια των βιώσιμων δαπανών που μπορούν να καταβάλλουν για την κοινωνική πρόνοια, οι επικουρικές συντάξεις αποκτούν ολοένα μεγαλύτερη σημασία. Γι' αυτό και στις συμβουλές μας προς την Κομισιόν σχετικά με την εμβληματική πρωτοβουλία της για την Ένωση Αποταμιεύσεων και Επενδύσεων, επισημάναμε τρόπους

προώθησης ενός ισχυρότερου οικονομικού σχεδιασμού για τη συνταξιοδότηση μεταξύ των πολιτών. Αυτοί περιλαμβάνουν μεγαλύτερη διαφάνεια σχετικά με τα αναμενόμενα συνταξιοδοτικά δικαιώματα μέσω συστημάτων παρακολούθησης και αυτόματης εγγραφής σε επαγγελματικά συνταξιοδοτικά προγράμματα, με δυνατότητα εξαιρέσεων. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τέτοια μέτρα μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά τη συμμετοχή και να προωθήσουν έναν πιο συνειδητό συνταξιοδοτικό σχεδιασμό.

– Κινούμαστε προς την αύξηση των ορίων της ηλικίας συνταξιοδότησης;

– Αυτό είναι ένα απίστευτα δύσκολο και περίπλοκο θέμα – και όχι μόνο λόγω της πολιτικής του διάστασης. Αν κοιτάξουμε πίσω τις τελευταίες δεκαετίες, η ηλικία συνταξιοδότησης έχει αυξηθεί στις περισσότερες χώρες. Σε ορισμένες περιπτώσεις συνδέεται ακόμη και με το προσδόκιο ζωής, όπως στην Πορτογαλία, στη Δανία ή την Ολλανδία.

Από το 2021 η Ελλάδα έχει επίσης εισαγάγει μια αυτόματη επαναξιολόγηση κάθε τρία χρόνια. Οπότε, ναι, οδεύουμε ήδη προς μια υψηλότερη ηλικία συνταξιοδότησης θεωρητικά. Στην πραγματικότητα, πολλές άλλες πιυχές επηρεάζουν το πότε οι άνθρωποι συνταξιοδοτούνται, συμπεριλαμβανομένων των ασθενειών και των αναπηριών – η πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης τείνει να είναι χαμηλότερη από αυτήν που ορίζει το κράτος.

Αλλά οδεύουμε πραγματικά προς έναν κόσμο όπου οι 80χρονοι πρέπει να συνεχίσουν να εργάζονται; Δεν είμαι πεπεισμένη. Το μεγαλύτερο προσδόκιο ζωής δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι παραμένουν ικανοί για εργασία επ' αόριστον. Κάποιοι, συνήθως επαγγελματίες γραφείου, μπορεί να είναι σε θέση να παραμείνουν για μερικά χρόνια ακόμη. Αλλά για όσους εργάζονται σε σωματικά απαιτητικές εργασίες, απλώς δεν είναι ρεαλιστικό και σε κάποιο σημείο αρχίζει να φαίνεται βαθιά άδικο. Δεν πιστεύω ότι αυτό είναι το είδος της κοινωνίας

που θέλουμε να χτίσουμε. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο η έγκαιρη αποταμίευση για τις συντάξεις και οι πιο έξυπνες επενδύσεις σε επαγγελματικές και ατομικές συντάξεις είναι τόσο ζωτικής σημασίας. Προσφέρουν στους ανθρώπους μεγαλύτερη οικονομική ασφάλεια χωρίς να χρειάζεται να αυξάνουν όλο και περισσότερο την ηλικία συνταξιοδότησης.

– Είναι ρεαλιστικό το εγχείρημα της αύξησης της ατομικής αποταμίευσης μέσα στις σημερινές συνθήκες των ισχνών ρυθμών ανάπτυξης και του υψηλού κόστους ζωής;

– Οι Ευρωπαίοι ήδη αποταμιεύουν πολλά. Κατά μέσον όρο τα νοικοκυριά βάζουν στην άκρη περίπου το 15% του διαθέσιμου εισοδήματός τους κάθε μήνα. Αυτό είναι περίπου τρεις φορές περισσότερο από ό,τι στις ΗΠΑ, σε ποσοστιαίους όρους. Το πραγματικό ερώτημα είναι τι κάνουμε με τα χρήματα που αποταμιεύουμε. Δεν χρειάζεται να αποταμιεύουμε περισσότερα. Χρειάζεται να αποταμιεύουμε πιο αποτελεσματικά, με τρόπο που να επιτρέπει στους πολίτες να δημιουργούν πλούτο. Σήμερα, η συντριπτική πλειονότητα των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών – περίπου 10 τρις. ευρώ – βρίσκεται σε τραπεζικές καταθέσεις και μετρητά, τα οποία προσφέρουν ελάχιστη έως καθόλου απόδοση και χάνουν αξία όταν ο πληθωρισμός είναι υψηλός. Αντιθέτως, το δυναμικό των κεφαλαιαγορών είναι σοβαρά υποχρησιμοποιούμενο, αν και υπάρχει αυξανόμενη δυναμική αυτό να αλλάξει.

Για να αντιμετωπίσουμε πραγματικά το χάσμα των συντάξεων που δημιουργήθηκε από τη δημογραφική αλλαγή χρειάζομαστε μια ισχυρή προσέγγιση τριών πυλώνων: κρατικές συντάξεις, επαγγελματικές συντάξεις και ατομικές συντάξεις. Οι μεταρρυθμίσεις σε αυτόν τον τομέα μπορούν να εφαρμοστούν σχετικά γρήγορα όταν υπάρχει επαρκής φιλοδοξία. Το ολλανδικό επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα, ένα από τα πιο ανεπτυγμένα στην Ευρώπη, χτίστηκε στα δύοκοι χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το Ηνωμένο Βασίλειο καθιέρωσε το καθεστώς αυτόματης εγγραφής εν μέσω της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008. Επομένως, η πρόοδος είναι εφικτή ακόμη και σε δύσκολες εποχές.

Οι εισφορές πρέπει να επενδύονται και όχι απλώς να αναδιανέμονται

– Από τη μια αυξάνονται οι ανάγκες σε όρους απονομής συντάξεων, από την άλλη οι υψηλές ασφαλιστικές εισφορές αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Υπάρχει χρυσή τομή; Πώς γίνεται η προστασία των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης να μη λειτουργεί εις βάρος της ανάπτυξης;

– Καθώς ο πληθυσμός γερνάει, οι δαπάνες για συντάξεις και υγειονομική περίθαλψη αναπόφευκτα θα αυξηθούν, ασκώντας πίεση στα δημόσια οικονομικά. Ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις μπορούν να κληθούν να συνεισφέρουν μόνο σε ένα συγκεκριμένο ποσό πριν υπονομευθεί η ανταγωνιστικότητά τους. Εάν τα κράτη-μέλη συνεχίσουν να βασίζονται αποκλειστικά σε συστήματα διανεμητικής συνταξιοδότησης, για να ανταποκριθούν στις δημογραφικές πιέσεις αυξάνοντας τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης τόσο από τους εργοδότες όσο και από τους εργαζομένους, δεν θα αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα. Οι πολιτικές που στοχεύουν στην ανάπτυξη ή την ενίσχυση των

συστημάτων συμπληρωματικής συνταξιοδότησης μπορούν να βοηθήσουν στην πιο αποτελεσματική κατανομή των πόρων και στην υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και της παραγωγικότητας, καθώς οι εισφορές από τους εργοδότες και τους εργαζομένους επενδύονται αντί απλώς να αναδιανέμονται.

– Πού κατατάσσεται η Ελλάδα σε σχέση με τις κρατικές δαπάνες για τις συντάξεις ως ποσοστό του ΑΕΠ; Ποιος είναι ευρύτερα ο σχολιασμός σας για

Η Ελλάδα βρίσκεται στην 3η υψηλότερη θέση σε ό,τι αφορά τις συνταξιοδοτικές δαπάνες στην Ε.Ε.

την ελληνική περίπτωση, η οποία συνδέεται με κάποιους από τους υψηλότερους ρυθμούς δημογραφικής γήρανσης στην Ευρώπη;

– Η Ελλάδα δαπανά περίπου

Δεν χρειάζεται να αποταμιεύουμε περισσότερα, αλλά με τρόπο που να επιτρέπει στους πολίτες να δημιουργούν πλούτο, λέει η Πέτρα Χίλκεμα, σημειώνοντας ότι κατά μέσον όρο τα ευρωπαϊκά νοικοκυριά βάζουν στην άκρη κάθε μήνα περίπου το 15% του διαθέσιμου εισοδήματός τους.

το 11%-12% του ΑΕΠ της σε συντάξεις γήρατος, γεγονός που την κατατάσσει μεταξύ των υψηλότερων στην Ε.Ε. (σ.σ. 3η υψηλότερη μετά την Ιταλία και τη Γαλλία). Δεδομένων των δημο-

γραφικών στοιχείων της Ελλάδας, αυτό δεν αποτελεί ιδιαίτερη έκπληξη. Τα στατιστικά στοιχεία για τις συντάξεις δείχνουν επίσης ότι οι Έλληνες συνταξιούχοι είχαν ένα από τα υψηλότε-

ρα ποσοστά αναπλήρωσης στην Ευρώπη. Κατά μέσον όρο οι συνταξιούχοι στην Ελλάδα έλαβαν το 84% του προσυνταξιοδοτικού τους εισοδήματος το 2024, έναντι μέσου όρου 60% στην Ε.Ε. Φυσικά, όλα αυτά θα πρέπει να εξεταστούν σε συνάρτηση με τους μισθούς, οι οποίοι ποικίλλουν σημαντικά στο εσωτερικό της Ενωσης. Είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη αυτό το πλαίσιο πριν εξαγάγουμε συμπεράσματα. Στην πραγματικότητα, σε όρους αγοραστικής δύναμης, οι ελληνικές συντάξεις βρίσκονται στη μέση των λίστας.

Ενα πράγμα είναι σίγουρο: καθώς ο αριθμός των συνταξιούχων αυξάνεται και ο εργαζόμενος πληθυσμός συρρικνώνεται, οι συνταξιοδοτικές δαπάνες πρόκειται να αυξηθούν περαιτέρω. Αυτό καθιστά την ανάπτυξη των επικουρικών συντάξεων ακόμη πιο σημαντική. Η Ελλάδα έχει ήδη κάνει ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση με την εισαγωγή του ΤΕΚΑ το 2022, το οποίο εγγράφει αυτόματα νέους επαγγελματίες σε ένα πρόγραμμα καθορισμένων εισφορών. Συνεχίζουμε να πιστεύουμε στα πλε-

ονεκτήματα των συντάξεων του Πυλώνα II και του Πυλώνα III ως τρόπο περαιτέρω διαφοροποίησης των πηγών χρηματοδότησης. Κοιτώντας μπροστά, η Ελλάδα θα μπορούσε να επιδιώξει να επεκτείνει την κλίμακα των επαγγελματικών συντάξεων και να διερευνήσει λύσεις για να συμπεριλάβει τους εργαζομένους της προσωρινής απασχόλησης αλλά και της παράτυπης απασχόλησης.

– Πώς αξιολογείτε το δημοσιονομικό ρίσκο που συνεπάγονται οι δυσοίονες προβολές για τα συνταξιοδοτικά συστήματα της γηράσκουσας Ευρώπης;

– Μια γηράσκουσα Ευρώπη θα γίνει τελικά συστημικός κίνδυνος για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, εάν τα κράτη-μέλη σε όλη την ήπειρο δεν δράσουν τώρα. Και, ενώ οι οικονομικές κρίσεις συμβαίνουν, θα πρέπει να κάνουμε το καλύτερο δυνατό για να αποφύγουμε τις προβλέψεις. Η πρόκληση των συντάξεων ήδη διαμορφώνεται και δεν έχουμε την πολυτέλεια να ρισκάρουμε με τη μελλοντική συνταξιοδότηση των ανθρώπων.